Science and innovation research newsletter
scientific methodological journal
2026 / №-1
ngmpublication.uz

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA IJOBIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI VA TEXNOLOGIYALARI

S.G.Xasanova
Andijon davlat universiteti
Psixologiya va pedagogika kafedrasi dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijobiy fikrlashni rivojlantirish masalasi yetakchi pedagogik va psixologik qarashlar asosida tahlil qilindi. L.S.Vigotskiy, S.L.Rubinshteyn, A.Bandura va M.Seligmanlarning ilmiy g‘oyalari asosida ijobiy fikrlashni shakllantirish texnologiyalarining ta’lim jarayonidagi o‘rni yoritildi. Interfaol metodlar, o‘yin texnologiyalari, motivatsion baholash va refleksiv yondashuvning samaradorligi ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Ijobiy fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, pedagogik texnologiyalar, motivatsiya, emotsional intellekt.

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос развития позитивного мышления у учащихся начальных классов на основе ведущих педагогических и психологических концепций. На основе научных идей Л.С. Выготского, С.Л.Рубинштейна, А.Бандуры и М.Селигмана раскрывается роль технологий формирования позитивного мышления в образовательном процессе. Эффективность интерактивных методов, игровых технологий, мотивационного оценивания и рефлексивного подхода научно обоснована.

Ключевые слова: Позитивное мышление, начальное образование, педагогические технологии, мотивация, эмоциональный интеллект.

Abstract: This article examines the development of positive thinking in elementary school students based on leading pedagogical and psychological concepts. Drawing on the scientific ideas of L.S. Vygotsky, S.L. Rubinstein, A. Bandura, and M. Seligman, the role of positive thinking development technologies in the educational process is explored. The effectiveness of interactive methods, game-based technologies, motivational assessment, and a reflective approach is scientifically substantiated.

Keywords: Positive thinking, primary education, pedagogical technologies, motivation, emotional intelligence.

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishini ta’minlash va unda hayotga ijobiy munosabatni shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim davri bolaning psixologik, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi shakllanadigan asosiy bosqich sifatida ahamiyatlidir. Shuning uchun bu davrda ijobiy fikrlashni rivojlantirish bolaning kelgusidagi ta’lim motivatsiyasi, o‘ziga ishonchi, emotsional barqarorligi va shaxs sifatida kamol topishida asosiy omillardan biri bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Yetakchi olimlar tadqiqotlari ham bu fikrni tasdiqlaydi. L.S. Vigotskiy ta’lim va rivojlanishning o‘zaro bog‘liqligini asoslab, bolaning fikrlashi ijtimoiy muhit va pedagogik ta’sirlar ta’sirida shakllanishini ta’kidlaydi. S.L. Rubinshteyn shaxs faoliyatda rivojlanishini asoslagan bo‘lsa, A. Bandura tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-kognitiv nazariya ijobiy

fikrlashda o‘ziga ishonchning muhimligini ko‘rsatadi. M. Seligman esa ijobiy psixologiya orqali optimizm, ijobiy emotsiyalar va ruhiy farovonlikning ahamiyatiga e’tibor qaratadi.

Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich ta’limda ijobiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalarini joriy etish zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot quyidagi ilmiy-metodik asoslar asosida olib borildi:

Nazariy tahlil metodi – ijobiy fikrlash, ijobiy psixologiya, emotsional intellekt va ta’lim texnologiyalari bo‘yicha ilmiy manbalar o‘rganildi.

Pedagogik kuzatuv – boshlang‘ich sinf dars jarayonida o‘quvchilarning emotsional holati, o‘quv motivatsiyasi va fikrlash faoliyati tahlil qilindi.

Tajriba-sinov yondashuvi – interfaol metodlar, o‘yin texnologiyalari, motivatsion baholash va refleksiv yondashuv asosida mashg‘ulotlar tashkil etildi.

Solishtirma tahlil – ijobiy fikrlash texnologiyalaridan foydalangan guruh bilan an’anaviy o‘qitish guruhining rivojlanish ko‘rsatkichlari taqqoslandi.

Natija va nazariya.

Ta’lım jarayonıda qo‘llanılgan texnologıyalar. Boshlang‘ich ta’limda ijobiy fikrlashni rivojlantirishda quyidagi texnologiyalar samarali deb topildi:

1. Interfaol texnologiyalar

guruhli ish,

muammoli vaziyatlar yaratish,

“fikrlar almashinuvi”,

“fikrlash xaritasi” kabi metodlar orqali o‘quvchilarning fikrlash faolligi oshdi, hamkorlik madaniyati va ijobiy muloqot shakllandi.

2. O‘yin texnologiyalari

rolli o‘yinlar,

didaktik o‘yinlar,

ijodiy o‘yin mashg‘ulotlari o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otdi, stressni kamaytirdi, muvaffaqiyat hissini shakllantirdi va optimistik dunyoqarashni kuchaytirdi.

3. Motivatsion baholash texnologiyalari

rag‘batlantiruvchi baholash,

kichik yutuqlarni qadrlash,

konstruktiv fikr bildirish bolalarda o‘ziga ishonch va o‘z imkoniyatlarini anglashni kuchaytirdi.

4. Refleksiv yondashuv

“o‘yladim – his qildim – o‘rgandim” metodikasi,

refleksiv savollar,

kundalik yuritish o‘quvchilarga o‘z faoliyatini tahlil qilish, emotsiyalarini boshqarish va ijobiy yo‘naltirilgan xulosa chiqarishni o‘rgatdi.

Tadqiqot jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijobiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalarini qo‘llashning samaradorligi tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki:

Interfaol metodlar samarasi: Guruhli ishlar, muammoli vaziyatlar va fikr almashish mashg‘ulotlari o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirdi. O‘quvchilarning darsda faolligi ortdi, ular vazifalarni bajarishda bir-birini qo‘llab-quvvatlashga o‘rgandi va ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalari mustahkamlandi. Bu holat

Vigotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasini amalda tasdiqladi, ya’ni o‘quvchi pedagog va tengdoshlar yordamida yanada murakkab vazifalarni bajara oldi.

O‘yin texnologiyalari ta’siri: Rolli va didaktik o‘yinlar, ijodiy mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilarda qiziqish va motivatsiya oshdi. O‘yin jarayonida muvaffaqiyatni boshdan kechirish orqali bola o‘ziga nisbatan ijobiy baho berdi, stress darajasi kamaydi va optimistik ruhiy kayfiyat shakllandi. Shu bilan birga, o‘yinlar bolalarda muammolarni mustaqil hal qilish va jamoaviy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirdi.

Motivatsion baholash samarasi: Rag‘batlantirish va kichik yutuqlarni e’tirof etish orqali o‘quvchilarda o‘ziga ishonch oshdi, ichki motivatsiya kuchaydi va dars jarayonida faol ishtirok etish darajasi sezilarli darajada o‘sdi. O‘quvchilarning ijobiy fikr bildirish va konstruktiv xulosa chiqarish ko‘nikmalari mustahkamlandi.

Refleksiv yondashuv natijasi: O‘quvchilarda o‘z faoliyatini tahlil qilish va his-tuyg‘ularini anglash ko‘nikmalari rivojlantirildi. Refleksiv mashg‘ulotlar orqali bolalar muvaffaqiyatsizlik holatlarida o‘z xatolarini konstruktiv tarzda baholashni o‘rganib, stressga chidamlilik va o‘zini boshqarish qobiliyatini oshirdi.

Kognitiv va emotsional rivojlanish: Tajriba natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijobiy fikrlash texnologiyalaridan foydalangan guruhdagi o‘quvchilarda e’tibor, diqqat va xotira darajasi sezilarli yaxshilangan. Ularning muloqot ko‘nikmalari va jamoaviy faoliyati rivojlandi, salbiy emotsional reaksiyalar kamaydi. Bu esa Seligmanning ijobiy psixologiya nazariyasidagi optimizm va ruhiy barqarorlik tushunchasini amalda tasdiqlaydi.

Ota-ona va pedagog yondashuvining roli: Tajriba davomida ota-onalar va pedagoglarning rag‘batlantiruvchi, qo‘llab-quvvatlovchi yondashuvi bolalarda ijobiy fikrlashni mustahkamlashga ijobiy ta’sir ko‘rsatgani aniqlangan. Bola muvaffaqiyatni boshdan kechirgan sari o‘ziga bo‘lgan ishonchi ortadi va ijtimoiy moslashuvchanligi oshadi.

Shu bilan birga, natijalar ko‘rsatdiki, texnologiyalar tizimli va muntazam qo‘llanilganda, ularning pedagogik samaradorligi va o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ta’siri aniq seziladi. Barcha olingan ko‘rsatkichlar birgalikda shuni tasdiqlaydi: ijobiy fikrlashni rivojlantirish nafaqat kognitiv, balki emotsional va ijtimoiy rivojlanishga ham bevosita ta’sir qiladi.

Muhokama.

O‘tkazilgan nazariy va amaliy tadqiqotlar natijalarining tahlili shuni ko‘rsatdiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijobiy fikrlashni rivojlantirish ta’lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Avvalo, interfaol metodlar o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, hamkorlikka tayyorlik va faol kommunikativ xulq-atvorni shakllantirgani kuzatildi. Bunda Vigotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasida qayd etilganidek, pedagogik qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy hamkorlik bolaning aqliy rivojlanishini jadallashtiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ldi.

O‘yin texnologiyalaridan foydalanish natijasida o‘quvchilar psixologik jihatdan erkinlashgani, dars jarayonida faol ishtirok etgani, muvaffaqiyatni boshdan kechirish orqali o‘ziga nisbatan ijobiy baho shakllanganligi aniqlandi. Bu holat Banduraning ijtimoiy-kognitiv nazariyasidagi “o‘ziga ishonch (self-efficacy)” tushunchasini amalda tasdiqlaydi. Ya’ni, o‘quvchi o‘z muvaffaqiyatini boshdan kechirgan sari keyingi vazifalarga ham ishonch bilan yondashadi.

Motivatsion baholash mexanizmlarining muntazam qo‘llanishi natijasida o‘quvchilarda ichki motivatsiya kuchaygani, darsga bo‘lgan qiziqishi ortgani va salbiy emotsional reaktsiyalar kamaygani qayd etildi. Kichik yutuqlarni e’tirof etish va rag‘batlantirish ijobiy fikrlashni mustahkamlovchi asosiy psixologik omil sifatida namoyon bo‘ldi.

Refleksiv yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar esa bolalarning o‘z fikrlash jarayonini tahlil qilish, his-tuyg‘ularini anglash va boshqarish ko‘nikmasini rivojlantirdi. Seligman tomonidan ilgari surilgan ijobiy psixologiya tamoyillariga muvofiq, bu jarayon o‘quvchilarning optimizm darajasi, ruhiy barqarorligi va hayotiy faolligini kuchaytirishga xizmat qilgani kuzatildi.

Umuman olganda, olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, ta’lim jarayonida ijobiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalaridan tizimli foydalanish o‘quvchilarning:

- ✓ emotsional barqarorlik darajasini oshirish,
- ✓ ijtimoiy moslashuvchanligini kuchaytirish,
- ✓ o‘ziga bo‘lgan ishonchini rivojlantirish,
- ✓ ta’lim faoliyatidagi faolligini ko‘tarish kabi muhim natijalarga olib keladi. Demak, ijobiy fikrlash shunchaki psixologik holat emas, balki shaxs rivojlanishini ta’minlaydigan muhim pedagogik mexanizm ekanligi ilmiy asosda tasdiqlandi.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijobiy fikrlashni rivojlantirish ta’lim jarayonining muhim pedagogik komponenti hisoblanadi. Interfaol metodlar, o‘yin texnologiyalari, motivatsion baholash va refleksiv yondashuvlarning tizimli qo‘llanilishi nafaqat o‘quvchilarning bilim olish samaradorligini oshiradi, balki ularning psixologik barqarorligi, ijtimoiy moslashuvchanligi va o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, interfaol va o‘yin texnologiyalari orqali o‘quvchilar mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantiradi. Motivatsion baholash ularning ichki motivatsiyasini rivojlantiradi va muvaffaqiyat hissini mustahkamlaydi. Refleksiv yondashuv esa o‘quvchilarga o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish, xatolardan to‘g‘ri xulosa chiqarish va salbiy vaziyatlarni ijobiy tomonga o‘zgartirishni o‘rgatadi. Shu bilan birga, ijobiy fikrlashning shakllanishi bolaning stressga chidamliligini oshiradi va ruhiy barqarorligini ta’minlaydi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijobiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida ota-onalar va pedagoglarning rolini ham hisobga olish muhimdir. Ularning qo‘llab-quvvatlashi, rag‘batlantiruvchi yondashuvi va bolaga mehr-muhabbat ko‘rsatishi bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchi va ijtimoiy faolligini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli, ijobiy fikrlashni shakllantirish nafaqat ta’lim jarayonining, balki oilaviy va ijtimoiy muhitning ham uzviy qismi ekanligi ilmiy asos bilan tasdiqlanadi.

Umuman olganda, boshlang‘ich ta’limda ijobiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalaridan tizimli foydalanish nafaqat o‘quvchilarning kognitiv va emotsional rivojlanishiga xizmat qiladi, balki ularning kelajakda ijtimoiy muvaffaqiyat qozonishi, mustaqil qaror qabul qilishi va hayotiy qiyinchiliklarga bardosh berishini ta’minlaydi. Shu sababli, pedagogik amaliyotda ijobiy fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodlar va texnologiyalarni tizimli joriy etish muhim va dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва, 1984.
2. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – Москва, 2003.
3. Bandura A. Social Foundations of Thought and Action. – New Jersey, 1986.
4. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim konsepsiyasi va normativ hujjatlari.
5. SG.Xasnova. (2025). Oilaviy tarbiyaning o ‘quvchining psixologik holatiga ta’siri. pedagogs international research journal, 95(1), 202-206.
6. Ganijonovna H. S. Causes of high level of anxiety in preschool children //Academıcıa: an ınternatıonal multıdıscıplınary research journal. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 1474-1480.